

ĐỀ XUẤT MỘT SỐ GIẢI PHÁP NHẪM XÂY DỰNG NÔNG THÔN NƯỚC TA HƯỚNG TỚI MỘT XÃ HỘI NĂNG ĐỘNG, PHÂN TẦNG HỢP THỨC VÀ VĂN MINH

NGUYỄN ĐÌNH TẤN^(*)

Mở cửa, đổi mới, phát triển kinh tế thị trường, hội nhập kinh tế quốc tế đã mang lại sự tăng trưởng kinh tế nhanh, liên tục trong nhiều năm qua trên bình diện cả nước nói chung và ở xã hội nông thôn nước ta nói riêng, đồng thời cũng mang lại sự ổn định chính trị, ổn định xã hội và sự cải thiện không ngừng về nhiều mặt trong đời sống xã hội của đất nước. Đồng hành với xu hướng ấy, như một tất yếu là sự biến đổi dứt khoát, không đảo ngược từ một xã hội truyền thống về cơ bản là bình quân "cào bằng" thời bao cấp, chuyển dần sang một xã hội có cấu trúc "tầng bậc" - một cấu trúc tự nhiên, phổ biến như nhiều quốc gia khác trên thế giới.

Tuy nhiên, cũng phải thấy rằng, trong cấu trúc "tầng bậc" ấy có cả những "nét" "hợp thức", phù hợp với quy luật kinh tế, quy luật phân phối theo lao động (theo mức đóng góp, cống hiến của mỗi người); phù hợp với đạo lý xã hội; phù hợp với quy luật khách quan, với xu hướng và tiến trình phát triển đi lên của xã hội mà đại đa số người dân trong xã hội mong muốn. Nhưng cũng có cả những "nét" không hợp thức, không phù hợp với quy luật phân phối

theo lao động, không phù hợp với đạo lý, không phù hợp với quy luật khách quan, đồng thời đang trở thành những "rào cản" đối với tiến trình xây dựng một xã hội nông thôn năng động, công bằng, dân chủ và văn minh.

Trên cơ sở phân tích lý luận và đánh giá đúng đắn thực trạng xã hội nông thôn, chỉ ra xu hướng cũng như những nhân tố tác động đến cấu trúc phân tầng xã hội (PTXH), phân hoá giàu nghèo ở nông thôn, chúng tôi đưa ra một số giải pháp, kiến nghị sau:

1. *Cần tăng cường các hoạt động tuyên truyền, giáo dục, đào tạo, các diễn đàn thảo luận ở tất cả các cấp nhằm làm sáng rõ nội dung thực chất của PTXH hợp thức trên bình diện cả nước nói chung, ở xã hội nông thôn nói riêng, theo đó từng bước xây dựng và thiết chế hoá nó vào trong đời sống xã hội.*

PTXH ở nước ta hiện nay có cả PTXH hợp thức và PTXH không hợp thức, vì vậy cần phải có cái nhìn tỉnh táo, biện chứng và vạch rõ đường phân

^(*) GS., TS., Viện trưởng Viện Xã hội học, Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh.

ranh giữa hai loại phân tầng này. Điều quan trọng trước tiên là ở chỗ, cần phải thừa nhận và tạo mọi điều kiện cần thiết cho sự khẳng định của PTXH hợp thức. Cần phải làm cho tất cả mọi người đều hiểu được nội dung thực chất của PTXH hợp thức, coi nó là kết quả tự nhiên và hợp quy luật. Từ đó mà ủng hộ nó, thiết chế hoá nó và làm cho nó vận hành được bình thường. Chính sự sắp xếp và tổ chức xã hội dựa trên cơ sở của tài năng, trí tuệ và sự cống hiến thực tế của mỗi cá nhân cho xã hội là sự bảo đảm hợp lý nhất, công bằng nhất cho sự phát triển. Một trật tự xã hội như vậy sẽ kích thích được tính tích cực xã hội của mọi thành viên trong xã hội, tạo ra bộ mặt nhân văn, nhân bản, nhân ái trong xã hội, phát huy được mọi nguồn lực xã hội và tính năng động xã hội, thúc đẩy xã hội đi lên, tạo ra sự phát triển bền vững cho xã hội. Chính quá trình thiết chế hoá xã hội trên cơ sở của PTXH hợp thức có thể tạo ra những tiêu chí thích hợp để thực hiện sự phân phối, phân phối lại một cách hợp lý và công bằng thu nhập, cũng như những nguồn phúc lợi xã hội với từng cá nhân và các nhóm xã hội. Điều này là rất có ý nghĩa với xã hội nông thôn, với phần lớn người nghèo sinh sống ở đây.

2. Cần làm rõ mặt tiêu cực của PTXH không hợp thức, đồng thời tiếp tục cải cách bộ máy hành chính, tăng cường pháp luật, kiên quyết đấu tranh, ngăn chặn, trừng phạt kịp thời các hành vi tham nhũng và những biểu hiện tiêu cực khác của PTXH không hợp thức trong xã hội nông thôn.

PTXH không hợp thức là một trật tự xã hội bất công bằng, bất hợp lý, dựa trên những cơ sở tiêu cực xã hội, tham nhũng, trộm cắp, lãng phí, làm ăn phi

pháp. Chúng ta cần lên án nó, đấu tranh ngăn chặn và trừng phạt kịp thời để dần dần loại bỏ nó ra khỏi đời sống xã hội.

Cần phải thấy rằng, PTXH không hợp thức là một hiện tượng tiêu cực. Đồng thời nó cũng có quan hệ mật thiết với các hiện tượng xã hội tiêu cực khác. Chính PTXH không hợp thức cùng với những hiện tượng tiêu cực khác trong xã hội đã tương tác và tăng cường lẫn nhau tạo ra những bất bình xã hội, là nguyên nhân trực tiếp dẫn đến tội phạm xã hội, tệ nạn xã hội cũng như những vấn đề xã hội bức xúc khác.

Để tiến hành đấu tranh đẩy lùi một cách có hiệu quả những tác hại của PTXH không hợp thức ở thành thị cũng như ở nông thôn, chúng ta cần tiếp tục cải cách bộ máy hành chính nhà nước, giảm thiểu các thủ tục, minh bạch hoá các hoạt động dịch vụ, tài chính, chính sách, giữ nghiêm pháp luật, ngăn chặn, trừng phạt kịp thời các hành vi tham nhũng, tiêu cực, lãng phí, những nhiễu, hạch sách nhân dân... Thận trọng truy cứu những hành vi làm ăn gian dối, coi thường kỷ cương, phép nước, ăn chặn, bớt xén của dân, làm tổn thương tinh thần, tổn hại lợi ích hợp pháp của người dân để kịp thời trừng phạt một cách nghiêm khắc. Đồng thời từng bước lành mạnh hoá, văn minh hoá công sở và đội ngũ cán bộ các cấp nói chung, ở xã hội nông thôn nói riêng.

PTXH ở nước ta hiện nay không chỉ biểu hiện ở mặt phân tầng về kinh tế, tài sản mà còn cả về mặt quyền lực và uy tín. Sẽ là hợp lý nếu có sự hội đủ cả ba yếu tố đó trên cơ sở của PTXH hợp thức và cũng sẽ là hợp thức khi quyền lực được xây dựng trên cơ sở của quyền

uy chính đáng. Song đáng tiếc là đang có một số người lạm dụng quyền lực của Nhà nước giao cho để làm giàu bất chính. Hoặc lại có những kẻ dùng tiền bạc để mua bằng cấp, học vị, chức vụ (quyền lực). Sự liên minh giữa một số người có chức quyền bị tha hoá, biến chất với một số phần tử làm ăn phi pháp khác ở ngoài xã hội đang tạo ra những tam giác quyền lực giả tạo, quái đản, bất hợp thức. Điều này gây ra những nguy hại rất nghiêm trọng cho sự phát triển, là một trong những nguyên nhân dẫn đến mất ổn định xã hội. Trước những hiện tượng này cần phải kiên quyết đấu tranh ngăn chặn và xoá bỏ các biểu hiện của PTXH không hợp thức.

3. PTXH và phân hoá giàu nghèo trong xã hội nông thôn là hai hiện tượng vừa có điểm chung, chồng lấn lên nhau, vừa có sự khác biệt tương đối với nhau. Bởi vậy, trong chiến lược toàn diện về tăng trưởng kinh tế và xoá đói giảm nghèo cần phải có những chương trình, giải pháp đồng bộ.

PTXH đang diễn ra một cách phổ biến và khá phức tạp trên tất cả các bình diện, các lĩnh vực của đời sống xã hội nước ta. Nó diễn ra trên phạm vi cả nước, cả nông thôn và thành thị, đồng bằng và miền núi, ở cả trong nội bộ mỗi giai cấp và giữa các tầng lớp. Nơi nào mà kinh tế phát triển, thị trường hàng hoá sôi động thì nơi đó PTXH càng diễn ra gay gắt hơn. Còn nơi nào mà sản xuất hàng hoá chưa xuất hiện hoặc chưa phát triển thì sự PTXH ở đó còn mờ nhạt.

Biểu hiện rõ nét nhất của PTXH ở nông thôn nước ta hiện nay là sự phân hoá tài sản, phân hoá giàu - nghèo. Đây

cũng là đặc trưng quan trọng nhất và là vấn đề xã hội bức xúc nhất. Cần phải nhìn nhận một cách nghiêm túc và có cách giải quyết kịp thời, có hiệu quả đối với các vấn đề này. Điều quan trọng trước tiên và có tính nhất quán, xuyên suốt trong sự phát triển của xã hội là chúng ta phải luôn kết hợp một cách hài hoà giữa mục tiêu phát triển kinh tế - xã hội với xoá đói, giảm nghèo, làm cho hai hoạt động này luôn gắn bó và cùng hỗ trợ nhau phát triển.

Chẳng hạn trong khi cần thiết phải khuyến khích người dân làm giàu hợp pháp trên cơ sở của PTXH hợp thức thì cũng cần phải tạo nhiều điều kiện, cơ hội tốt hơn nữa cho người nghèo để họ vươn lên thoát nghèo, cần tạo nhiều chỗ làm việc mới, cung cấp dịch vụ thuận tiện để người nghèo dễ tiếp cận; nâng cao năng suất lao động nhằm hạ giá thành, bán hàng hoá giá rẻ cho người nghèo. Ngược lại, để đẩy mạnh hơn nữa sự nghiệp xoá đói, giảm nghèo, thu hẹp dần khoảng cách giàu nghèo thì vấn đề là ở chỗ, chúng ta không chỉ trực tiếp tập trung mọi nguồn lực cho người nghèo, hướng vào người nghèo mà còn cần phải đồng thời mạnh dạn đầu tư cho người giàu, vùng giàu, những "tam giác", "tứ giác" kinh tế, những vùng động lực, vùng tăng trưởng kinh tế, những mạch thường quân, những "đầu tàu" kinh tế khoẻ mạnh, sung mãn nhằm hỗ trợ vùng nghèo, người nghèo, thúc đẩy người nghèo vươn lên thoát nghèo.

4. Cần phải quyết tâm chỉ đạo và xây dựng cho được mô hình PTXH hợp thức, gắn chặt nó với sự nghiệp xoá đói giảm nghèo, đồng thời phải đặt nó trong một chiến lược phát triển kinh tế - xã hội tổng hợp của đất nước.

Trong khi chúng ta dứt khoát phải tập trung mọi sự chỉ đạo để xây dựng cho được mô hình PTXH hợp thức, gắn chặt nó với sự nghiệp xoá đói giảm nghèo, khắc phục từng bước xu hướng dẫn ra quá xa khoảng cách giàu nghèo thì đồng thời chúng ta cũng cần thiết phải đặt nó trong một chiến lược phát triển kinh tế - xã hội tổng hợp của đất nước... Nó cần phải được Đảng, Nhà nước và toàn xã hội quyết tâm, bền bỉ thực hiện... Nó cũng cần phải có những cam kết chính trị giữa các nhà lãnh đạo, quản lý và cộng đồng, nhất là trên địa bàn nông thôn.

Xây dựng mô hình PTXH hợp thức và thúc đẩy việc thực hiện chiến lược xoá đói giảm nghèo cần phải thường xuyên gắn chặt với thực hiện công bằng xã hội, đối chiếu với những nguyên tắc, chỉ báo, chuẩn mực của công bằng xã hội. Chính thực hiện tốt điều này sẽ tạo ra động lực mạnh mẽ, thúc đẩy nhà nhà, người người vươn lên "làm cho người nghèo thì đủ ăn, người đủ ăn thì khá giàu, người giàu thì giàu thêm" (1, tr.65), "mỗi người, mỗi hộ đều phấn đấu làm giàu cho mình, cho cộng đồng và cho đất nước" (2, tr.117).

5. Trên địa bàn xã hội nông thôn, Đảng, Nhà nước cần sớm tìm ra cơ chế thích hợp nhằm phát hiện ra những nhóm xã hội vượt trội, những cá nhân ưu tú, năng động, có trình độ, năng lực lãnh đạo, quản lý và sản xuất, kinh doanh giỏi, từ đó có chính sách thu hút, đào tạo, bố trí, sắp xếp họ vào những vị trí phù hợp để họ phát huy tốt tiềm năng, trí tuệ, đẩy mạnh toàn diện sự nghiệp đổi mới đất nước.

"Khuyến khích làm giàu hợp pháp đi đôi với xoá đói giảm nghèo. Coi việc

một bộ phận dân cư giàu trước là cần thiết cho sự phát triển" (3, tr.47). Song cần phải gắn chặt phát triển kinh tế với phát triển văn hoá, thực hiện tiến bộ và công bằng xã hội, đồng thời phải đối chiếu với những nguyên tắc, chỉ báo, chuẩn mực của công bằng xã hội và phải đặt nó trong một chiến lược phát triển kinh tế - xã hội tổng hợp của đất nước vì mục tiêu *dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh*.

Trong các chính sách và giải pháp xoá đói giảm nghèo, chúng ta cần có những giải pháp đặc biệt đối với những trường hợp đặc biệt, mà ưu tiên hàng đầu là những gia đình thương binh, liệt sỹ, mẹ Việt Nam anh hùng, những người có công với cách mạng. Ở đây phải có sự ăn khớp, gắn kết hài hoà giữa pháp lý và đạo lý, giữa công lao, cống hiến và sự thừa nhận, đền ơn, đáp nghĩa.

Để xây dựng và thúc đẩy mạnh mẽ hơn nữa mô hình PTXH hợp thức và sự nghiệp xoá đói giảm nghèo, khắc phục những hậu quả xã hội tiêu cực - hệ quả trực tiếp do PTXH bất hợp thức gây ra, Nhà nước cần tiếp tục soạn thảo, sửa đổi, hoàn thiện và ban hành một loạt các chính sách nhằm phân bổ lại sản xuất, sắp xếp lại lao động, điều tiết thu nhập, quan hệ cung cầu, bình ổn giá cả một số mặt hàng thiết yếu nhằm đảm bảo cuộc sống bình thường cho người thu nhập thấp, mở rộng và đa dạng hoá hệ thống bảo hiểm xã hội theo phương hướng tiện lợi cho mọi người dân (đặc biệt trong đó có nhóm xã hội nghèo).

6. Cần có cơ chế và chuẩn đúng đắn để tìm "trúng" và đúng địa chỉ người nghèo và có những giải pháp sát hợp nhằm hỗ trợ người nghèo vươn lên thoát nghèo một cách có hiệu quả.

Cần tiến hành nhiều cuộc nghiên cứu và khảo sát về PTXH, phân hoá xã hội, phân hoá giàu- nghèo, thông qua đó chúng ta mới có thể tìm ra "trúng" và đúng địa chỉ của người nghèo, đặc biệt là việc chỉ ra những nguyên nhân, điều kiện và hoàn cảnh nào đã đưa đến cái nghèo của họ. Trên cơ sở đó đề xuất, kiến nghị lên các cấp lãnh đạo, quản lý nhằm đưa ra những chính sách, giải pháp thích hợp, giúp đỡ, hỗ trợ người nghèo khắc phục những khó khăn trở ngại trước mắt, tiến tới đủ ăn, khá giả. Giúp đỡ người nghèo không chỉ là việc chu cấp cho họ phương tiện vật chất, sinh hoạt mà điều quan trọng là phương tiện để sinh kế (tư liệu sản xuất, cách thức làm ăn, vốn, kỹ thuật...)

Đặc biệt là phải đẩy mạnh việc giáo dục, nâng cao ý thức trách nhiệm, tinh thần tự lập, chủ động vươn lên thoát nghèo và ý thức làm giàu để từ đó người nghèo có thể đóng góp vào sự phồn vinh chung của xã hội. Và một lần nữa người nghèo lại được hưởng thêm một phần phồn vinh chung đó.

7. Đẩy mạnh hoạt động tôn vinh các nhà khoa học, kỹ thuật, các doanh nghiệp có nhiều đóng góp trên địa bàn nông thôn.

Vinh danh các cán bộ khoa học, kỹ thuật có nhiều phát minh, sáng kiến, nhiều đóng góp trong lĩnh vực sản xuất nông nghiệp, vinh danh các thương nhân, nhà doanh nghiệp đầu tư có hiệu quả ở địa bàn nông thôn trên các lĩnh vực như: xây dựng trạm thủy điện nội đồng, cung cấp phân đạm, lân, thuốc trừ sâu, thuốc bảo vệ thực vật, thuốc vắc xin mới giúp cây trồng vật nuôi an toàn, khắc phục được dịch hại, chấp mồi các thị trường tiêu thụ nông phẩm (cà phê,

hồ tiêu, cá ba sa, lúa gạo...) trong nước, ngoài nước làm tăng giá trị sản phẩm cho người nông dân.

Đảng, Nhà nước cần có những chính sách ưu đãi, khuyến khích các nhà khoa học, các nhà doanh nghiệp, kể cả những nông dân, những chủ trang trại mới nổi, tích cực đầu tư phát triển cho nông nghiệp (đặc biệt là cơ sở hạ tầng) cũng như mở mang các trang trại, cơ sở sản xuất trên địa bàn nông thôn nhằm phát huy hợp lý và tối đa các tiềm năng lao động, sông, hồ, thổ nhưỡng, đất đai, khí hậu, cây, con, ngành nghề, những bí quyết, bí truyền một cách thích hợp trên mỗi địa bàn, vùng, miền.

8. Nâng cao trách nhiệm, xiết chặt kỷ cương, xây dựng các chế tài nghiêm khắc, đủ mạnh nhằm phát huy tốt hơn vai trò của đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý cấp cơ sở trong công cuộc xoá đói, giảm nghèo, xây dựng cấu trúc PTXH hợp thức ở nông thôn.

Nâng cao trách nhiệm, tăng cường kỷ cương pháp luật cho đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý cấp cơ sở (xã, phường), kể cả cán bộ thôn, bản nhằm phát huy tốt hơn vai trò, trách nhiệm, bổn phận, nghĩa vụ và tình cảm đạo đức của mình trong việc phát triển kinh tế, văn hoá, xã hội ở địa phương; đặc biệt là việc thực hiện các chính sách cứu tế, cứu trợ, phân phối nguồn lực, các "gói" cứu trợ cho người nghèo, người thuộc diện trợ giúp là một việc làm hết sức quan trọng hiện nay trên địa bàn nông thôn.

Song hành với việc tăng cường dân chủ cơ sở, tạo ra môi trường lành mạnh thu hút hoạt động giám sát của người dân và sự tham gia đóng góp của họ vào quá trình phát triển kinh tế - xã hội, xoá đói, giảm nghèo ở nông thôn thì

đồng thời cũng phải xiết chặt hơn nữa kỷ cương, pháp luật. Sớm có các chế tài và cơ chế giám sát và kỷ luật có hiệu quả nhanh, trúng, thiết thực, nhằm ngăn chặn, xử lý và trừng phạt thích đáng, kịp thời những hành vi gian dối, thiếu minh bạch của đội ngũ cán bộ lãnh đạo, quản lý cơ sở làm tổn hại đến lợi ích của người dân, làm biến dạng các chính sách của Đảng và Nhà nước, đặc biệt là những chính sách nhạy cảm như chính sách đền ơn, đáp nghĩa đối với thương binh, những người có công với cách mạng, các "gói" cứu trợ khẩn cấp, thiết yếu cho những người gặp hoàn nạn, thương tích, những người nghèo khổ cùng cực.

9. Khởi nguồn sáng tạo, ý thức vươn lên làm giàu của người dân, đẩy mạnh sản xuất, phát triển ngành nghề, tăng trưởng kinh tế nhanh và bền vững, gắn chặt với công bằng xã hội là giải pháp then chốt đưa xã hội nông thôn tiến tới văn minh, hạnh phúc.

Sự nghiệp cách mạng là sự nghiệp của quần chúng. Một đất nước trên 70% cư dân sống trên địa bàn nông thôn - một lực lượng xã hội hết sức đông đảo chiếm đa số trong xã hội. Nếu chúng ta khơi dậy được nhiệt huyết, ý chí vươn lên thoát khỏi đói nghèo, quyết tâm làm giàu, người người làm giàu, nhà nhà làm giàu thì khối quần chúng đông đảo này có thể làm nên những kỳ tích hết sức đáng kể.

Rõ ràng rằng, xoá đói giảm nghèo vừa là mục tiêu nhân văn, nhân bản, nhân ái của xã hội, vừa là động lực tạo

ra sự tăng trưởng kinh tế nhanh, bền vững. Mặt khác cũng phải thấy rằng, tăng trưởng kinh tế nhanh gắn chặt với công bằng xã hội lại là yếu tố đảm bảo vững chắc cho việc xoá đói giảm nghèo. Nếu như hàng chục triệu hộ nghèo vươn lên làm giàu, thoát nghèo ở nông thôn thì đó sẽ là những đóng góp to lớn cho sự tăng trưởng kinh tế, đồng thời mang lại những kết quả "kép" hết sức có ý nghĩa cho toàn xã hội. Chúng ta biết rằng, khi hàng chục triệu hộ gia đình giàu lên sẽ kéo theo sự tăng lên đáng kể nhu cầu tiêu dùng xã hội (cầu kích cung, cung kích cầu). Hệ quả là sức sản xuất xã hội tăng, mức sống (bao gồm mức sống vật chất và tinh thần) đều tăng.

Tăng trưởng kinh tế cao trên một diện rộng, bền vững, gắn chặt với công bằng xã hội vừa là mục tiêu, vừa là động lực thúc đẩy mạnh mẽ xã hội nông thôn, giúp sớm hình thành cấu trúc PTXH hợp thức - một mô hình xã hội lý tưởng mà chúng ta mong đợi và quyết tâm xây dựng.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

1. Hồ Chí Minh, Toàn tập (Tập 5). H.: Chính trị quốc gia, 2002.
2. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ X. H.: Chính trị quốc gia, 2006.
3. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc giữa nhiệm kỳ khoá VII. H.: Sự thật, 1994.